

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ОКУПАЦІЇ РОСІЙСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА «АСКАНІЯ-НОВА» ІМЕНІ Ф. Е. ФАЛЬЦ-ФЕЙНА

Кротенко В. В.^{1*}, Хоруженко А. Г.²

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Київ (Україна)*

e-mail: krotenkoviktoria@ukr.net

З часу формування біосферний заповідник «Асканія-Нова» пережив дві революції – 1905 та 1917 років, громадянську та Другу світову війни, декілька спроб руйнації за радянської доби та непрості часи у перші роки незалежної держави України. Станом на початок 2022 року установа та її структурні підрозділи набули значних здобутків на національному і міжнародному рівнях, серед яких: найбільший у Європі і найдавніший типчаково-ковилловий степ; Дендрологічний парк «Асканія-Нова» загальнодержавного значення, заснований ще у 1887 році; колекція тварин зоологічного парку «Асканія-Нова», віднесена до наукових об'єктів, що становлять Національне наукове надбання України (Розпорядження КМУ від 19.08.2002 № 472-р); територія ділянки «Великий Чапельський під», включена до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення.

З перших хвилин повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року біосферний заповідник відчув вплив війни. Над заповідною зоною, всупереч міжнародним обмеженням висоти над такими територіями, на висоті 100–200 м летіли російські літаки, гелікоптери та крилаті ракети, що продовжувалося з різною інтенсивністю і в наступні місяці. Бронетанкові війська пройшли через заповідник 24 та 25 лютого. В результаті був пошкоджений травостій, заповідна територія засмічена. У місцях бойових зіткнень утворились вирви, залишилась кинута і розбита бронетехніка, у траві залишились нерозірвані протитанкові снаряди.

Рисунок 1. Покинута російська бронетехніка

Від підриву боєприпасів виникли пожежі у буферній зоні, що вплинуло на гніздування куріпки сірої та канюка степового. Від вересня 2022 року у селищі Асканія-Нова та інших населених пунктах біосферного заповідника розмістилась російська бойова техніка, в заповідній зоні ділянки «Південна» споруджена систе-

ма окопів. Над заповідником з весни 2023 року російські літаки здійснюють пуски ракет, одна з яких впала 22 серпня 2023 року у загони Великого Чапельського по-ду, де знаходяться орієнтовно 1 500 копитних тварин. Це спричинило підпал степової рослинності, внаслідок якого вигоріло 270 гектарів, що суттєво вплинуло на наявність кормової бази копитних і мігруючих зграй гусеподібних. Відомо, що у природі заповідника зосереджено приблизно 3 тисячі видів тварин і рослин, серед них 19 видів флори і 130 фауни занесені до Червоної книги України.

У разі поширення бойових дій на заповідну територію може повністю вигоріти степ, тому особливу тривогу викликає збереження живих колекцій у штучно створених екосистемах дендрологічного та зоологічного парків. Кожен вид представлений великими стадами, зграями, які за підтримки людиною здатні до самовідтворення. Підтримка полягає у штучному зрошенні, боротьбі з рудеральною рослинністю, племінній роботі, підгодівлі за складних умов, регулюванні чисельності шляхом переміщення в інші господарства.

До того ж за час війни установа втратила штат провідних науковців, які не бажали співпрацювати з агресором. Наслідки не забарились, оскільки нова адміністрація не має навиків управління такими господарствами. Вже постраждала група кримських сосон на ландшафтній експозиції «Велика степова галявина», у новому парку ґрунтовий і трав'яний покриви пошкоджені бронетехнікою. Також нова адміністрація уклала угоду щодо співпраці з російською асоціацією «Живая природа степи», що може призвести до вивезення із зоопарку найбільш цінних тварин, як-от сайгаки, коні Пржевальського, кулан туркменський, зебри. Повністю зруйнована система наукового супроводу життєдіяльності колекцій тварин і рослин, завдано багатомільйонних матеріальних збитків, які остаточно можна буде визначити лише після звільнення території від російських військ. Унікальна природа найбільшої у Європі степової заповідної системи, як і живі колекції дендро- та зоопарків, знаходяться під постійною загрозою знищення. Оптимальним рішенням є прийняття і дотримання учасниками підписання відповідного документа, який би забороняв воюючим сторонам переміщення та дислокацію військових формувань на заповідних об'єктах. Напрацювання такого документа у міжнародному масштабі за ініціативи України змогло б посилити її міжнародний авторитет із позицій охорони природи і міжнародного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Гавриленко Н. О. Дослідження та збереження інтродукованої флори Дендрологічного парку «Асканія-Нова». *Охорона. Дослідження та пропаганда збереження біорізноманіття в Біосферному заповіднику «Асканія-Нова»*. Асканія-Нова, 2017. С. 24–35.
2. Шаповал В. В. Моніторинг та науково-методологічні засади збереження природних екосистем. Асканія-Нова, 2017. С. 12–23.
3. Гавриленко В. С., Мезінов А. С., Старовойтова Т. В. Конфлікт інтересів розвитку інтенсивного сільського господарства та збереження біологічного різноманіття в екологічних кори-

дорах міжнародного значення на півдні степової зони України. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2021, Т. 23. С. 4–16.

4. Чорнобильський науковий хаб. *Науково-практичний журнал*. 2023. № 5, вересень. С. 34–41.

МІЖНАРОДНІ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВКІЛЛЯ: АДАПТАЦІЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Круглов В. В.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
Харків (Україна)*

e-mail: Vitalii.Kruhlov@khpі.edu.ua

Відновлення навколишнього середовища стало ключовим напрямом глобальних зусиль, спрямованих на усунення збитків, спричинених як природними, так і антропогенними катастрофами. У поствоєнних ситуаціях проблема відновлення екосистем, управління забрудненням і відновлення стійких громад загострюється через обмежені державні ресурси та складні структури управління. Державно-приватне партнерство (ДПП) стало ефективним механізмом вирішення зазначених проблем, поєднуючи досвід і фінансові ресурси обох секторів.

Державно-приватне партнерство реалізується шляхом угод між органами державної влади та приватними підприємствами про співпрацю, що спрямовано на надання державних послуг або реалізацію інфраструктурних проєктів. Вказані партнерства використовують сильні сторони обох секторів: державні регуляторні повноваження та довгострокові цілі з ефективністю, інноваціями та доступом до капіталу приватного сектору. У контексті відновлення навколишнього середовища ДПП може сприяти широкомасштабним проєктам, як-от лісовідновлення, рекультивация земель і ліквідація забруднення, водночас гарантуючи, що стійкість навколишнього середовища є пріоритетом поряд з економічним зростанням.

Дослідження вказують на необхідність розробки та впровадження єдиної доктрини національної еколого-економічної безпеки, яка передбачала б, серед іншого, використання комплексу механізмів та інструментів спрямування зусиль держави та економіки цілеспрямовано вирішувати наявні екологічні проблеми [1]. Завдяки інтеграції приватного сектору з державними можливостями партнерство може ефективніше реагувати на екологічні виклики, ніж лише державні зусилля. Гнучкість ДПП дає змогу запроваджувати передові технології, як-от біоремедіація та екосистемна інженерія, які є критично важливими для масштабних проєктів відновлення.

Кілька країн запровадили успішні ДПП для відновлення довкілля, запропонувавши цінний досвід для України. Одним із найпомітніших прикладів ДПП у відновленні навколишнього середовища є програма Superfund у США, започаткована для очищення сховищ небезпечних відходів. Приватні підприємства, часто